

W 78

891.715

U-79

215
7

891.715
4-73
Հ. Պ. ԱՆՆԱՐՈՒՄ
NOV 2011
18682
Երևան

Բ
18-19

ԻՆՁ Է ԽՕՍՈՒՄ

ՄԵՆԵԱԿ

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օր. Օր. Յարութիւններ — Փ. Տ. Աստուածատրեանի

ԵՐԵՒԱՆ

Գրական լիակատար

1881

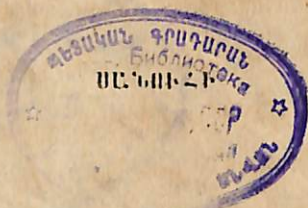
20 FEB 2013

ՆՈՒԻՐ

ԻՐԱՆՅ ՎԱՐԺՈՒՂԻ

Եղեաբէթին Ալիսանեան

Ի Ի Ր

32855-6 Թարգմանողներէ

ԻՆՉ Ի ԽՕՍՈՒՄ ՍԵՆԵԱԿԸ

Գիշեր է. մանկանոցում ոչինչ չի նշմարվում: Բայց Վահանի քունը չի տանում: Կամ այս ու այն կողքի վրա է շրջվում, կամ բոկեղի պէս ծալվում, կամ ոտներն այս ու այն կողմը գցում: Օ՜Ֆ, ինչ տաք է, երեխ երեկ տատր չափազանց շատ ցախ է դարսած: Եղել վառարանում: Նա իր վրայից դէն գցեց վերմակը ու ձեռքերը գլխի վերևը՝ բարձի վրա դրեց:

Չէ, չի լինում, քունը չի տանում: Վիտում կարծես երկանք են աղում: անդադար այս ինչ, այն ինչ բանի վրա է մտածում: Ի՞նչ է պատահել նրան: Ահա թէ ինչ. Վահանը սրամիտ երեխայ է:

նա ամեն բան ուզում է խմանալ. բայ-
րին էլ հարցեր է տալիս—հօրն էլ, մօրն
էլ, տատին էլ, իր մեծ քրոջն էլ. թէ
ինչո՞ւ այս բանը այսպէս է, և ոչ այն-
պէս. ինչե՞ց է շինուած, որտե՞ղից է:

Եւ Տիմա նրա գլխում ասյնքոյն տե-
սակ տեսակ մարեր են զխտուել, դարեւ
տեղ չի մնացել, ապա մենքս ըն թրու-
շել քնել չեն թողնում: Եւ յետից
Վահանք յանկարծ փեր թուռ տե-
ղեց: Այս խնդր: Արդարեւ, չար կող-
մը թխթխկոց ու շխշխկոց մե-
րնելի, փայտի ճայներ են լսում: Ար-
ար փախից կուշ եկաւ, ոկսեց դողդո-
ղաւ, շունչը փորը գցեց ու սկսեց ընդ
ծայրից ծածուկ նայել եւ ասկանջ
դնել:

Այլ թեղևորաշքով թողնենք եկն.

Հոր էլի, Բաժումներն Է/ն իրար հետ
դրոյց անում: Ստաներով դրդացը-
նում, միջքները շարժում, մի թրխ-
թրխելաց, մի չխկզկոց են դրել, որ Է
/նչ ասում, ասում քնով ծղկունդ Ելի

Աղանցէք, պարոններ, բոլորս
միանդամից չենք կարող խօսալ—չոռաց
մի աթոռ: Մենք ամենքս ել միենոյնս
ենք, ինչոք որ միւսը, կարծեմ վիճելու
հարկ չըկայ: Թողէք, պարոններ, ձեր
բոլորի որտինք՝ ե՛ս ասեմ: միասին զգնո՛ւ
— 1) ամ, պապ, թող ասի զոռգո-
ռացի՛ն բոլոր սթոռները միասին: 16)

— Մենք յիշեցինք մեր առաջին երի-
տասարդութիւնը — սկսեց ամուսինը — օ՛հ,
արդարեւ, Տիանայի էր այն ժամանակ,
կրթ մենք ինչպէս կեչի ծառեր կան-
գնած էինք անտառում: Արեգակը մեզ
տարածնումէր, անձրեւը ջրումէր, թրւ-
շաները մեր կառնարներում բուններ էին

շինում, երգեր էին երգում: Գիւղի աղ-
ջիկներն ու մանկիկները գալիս էին մեր
հովանեաց տակ զբօսներու, պաղաճա-
տեր, սունկեր ժողովելու. ման էին գա-
լիս, յանկարծ կանգ առնում ու մի
կուշտ շունչ քաշելով՝ ասում—ո՛հ, ի՛նչ
հրաշալի հոտ է բուրում այս կեչինե-
րից. յիշումէք արդեօք, պարոննե՛ր, հ՛ր:
—Ի՞նչպէս է. յիշումենք, յիշում. պա-
տասխանեցին դարձեալ բոլոր աթոռ-
ները միասին:

—Բայց հէնց մի փոքր մեծացանք
թէ է՛է, ձանձրացանք միշտ մի և նոյն
տեղում կանգնելուց, միշտ թփեր շարժե-
լուց, ուղեցանք փոքր ինչ հեռու գնալ,
աշխարհ տեսնել... Այդ օրին էլ հա-
սանք: Եկան գիւղացիք, կացիններով
մեր բոլորիս արմատները կտրեցին.—բայց
լաւ ցա՛ւ էինք զգում հա՛: Ոստներիցս
ցախ ջարդեցին. իսկ մեր հաստ բները

բերեցին քաղաք հիւանի մօտ: Հիւանը
սկսեց մեզ սղոցով սղոցել, ուրաքով
աաշել, հարթիչով հարթել, սրել, շա-
ղափել, կտորներն իրարու հագցնել,
սոսնձով սոսնձել, մինչև որ շինեց իս-
կական աթոռ: Յետոյ մեր իւրա-
քանչեւրի մէջտեղարէնքը եղեգնից հիւ-
սեց, ներկ ու լայքա քսեց, վերջապէս
մենք բոլորովին պատրաստուեցինք:
Մաքուր, ողորկ ոտներ՝ ոտերներիս տեղ,
մէջքներ՝ մէջքներին տեղը. առոյգ՝
ինչպէս կարիճ գլնուոր, կարծես թէ,
հէնց այդպէս էլ աշխարհ էինք ծնել.
բայց և ինչե՛ր, ինչե՛ր չենք քաշել: Մենք
էլ նոյնպէս դպրոց ենք մտել, և այն
էլ ինչպիսի՜ դպրոց: Պրա համար էլ
մենք մարդիկների մօտ պատառաւոր
տեղ ենք բռնում. յոգնում են թէ է՛է,
խակոյն մեզ են դիմում, նստում, հան-
գրատանում: Կեցցէ՛:

— Կեցցէ՛, ձայն ձայնի առին բոլոր
աթոռները :

— Ձի՛ կտրելի արդեօք մի փոքր ցած
ձայն հանէր, պարսննե՛ր—ասաց աթոռ-
ների մէջտեղ կանգնած սեղանը: Ին-
չո՞վ են ձեզ պատում, հը՞, նրանով, որ
յետևները ձեզ են անում, և ուղղակի
երեսները դարձրած են նստում. թէ
բանը պարծանքի գցենք, այդ էս պի-
տի պարծենամ, նրա համար որ
միշտ երեսներն էլ են դէպի ինձ նրա-
տում, թանկապին բաներն էլ են ինձ
վրա դարսում: Բայց ի՞նչու, զիտէ՞ք. նրա
համար որ էս հասարակ կեչից չեմ շի-
նուած, ինչպէս դուք, այլ ընկուզենուց.
իմ երեսը ողորկէ, հայլու նման փայ-
լուն. հիւսնը ինձ ոչ միայն լարել է, ինչ-
պէս ձեզ, այլ չէշաքարով և ապակաթբղ-
թով քերել ու փայլեցրել: Այստեղ մի-
այն երկուսովս ենք հարողատ եղբայր-

ներ, ես և ահա այն շորերի պահարա-
նը, որ ընկուզենուց է և ամբողջապէս
կոկոսած փայլեցրած:—

— Մի՛թէ—ծիծաղեց մի և նոյն ա-
թոռը:

— Իայց ինչո՞ւ է մէջքը պատին կըպ-
ցրել. կարծես չբզիտենք, որ նրա մէջ-
քը ոչ թէ միայն կոկ ու փայլուն չի,
այլև ընկուզենուց էլ չի, այլ ուռենուց,
ամենահասարակ ուռենուց:

Բարձրահասակ ու ձմիոր պահա-
րանը մինչև հիմա լուռ էր: Ել չբճամ-
բերեց կռուարար աթոռի ծաղր ու կա-
տակին:

— Չայնդ կտրի՛, տհաս, ինչպէ՛ս ես հա-
մարձակվում ինձ պէս մի ծերունու ա-
ռաջ այդպէս դուրս տալ.— մըռմըռաց
նա:—

— Մի՛թէ ուռենին էլ ծառ չե՞, ինչպէս
ընկուզենին կամ կեչին, միայն մի փոքր

Թոյլ: Մէջքս ո՞վ է տեսնում: Նա
հաղնուած է տնային, հասարակ կեր-
պով: Բայց և բանը այն է՛ի, թէ ո՞վ
ինչպէս է հաղնուած, այլ թէ ինքն
ինչպիսիք է և ինչպէս է իրեն պահում:
Ես տան ամենահաւատարիմ՝ բարեկամն
եմ. ինչ որ իմ մէջ կը դնեն, նա պա-
հուած է. չեմ թողնի ոչ փոշին մօտե-
նայ, ոչ ցեցը և ոչ գողը գողանայ:

III.

Յատուկի վրա մի բան զննեաց, մի
բարակ ու սուր զննիցի ձայն հոնեց:

— Ա՛յդ ով էր: ^սՎահանը գլուխը
կամաց կամաց բարձրացրեց, որ լաւ
տեսնի: Ըհ, այդ էլ պահարանի բանա-
լին էր, որ հիմա դուրս պրծաւ տե-
ղիցը:

— Ի՞նչ էք պարծենում, է՛յ, դուք,
փայտեայ ժողովուրդ—ասումէր բանա-

լին: Հէնց դու էլ նրանց հետ, ի՛մ բա-
րեկամ պահարան, թէեւ մենք քեզ հետ
փազուց բարեկամ ենք, բայց բարեկա-
մութիւնն իր տեղն ունի, պաշտօնն
իր տեղը: Առանց ինձ, առանց բանա-
լեքի, համաձայնութիւն ինձ հետ, որ դու
էլ մեծ նշանակութիւն չէիր ունենալ.
փոշին էլ, ցեցն էլ ու գողն էլ ներս կը
մանէին: Ես պատիկ եմ, բայց ճատիկ
եմ. փայտից չեմ փորուած, այլ երկա-
թից եմ ծեծուած: Փայտը հեշտ կտոր-
վող, փուխը, այրվող ու փառող է. իսկ
երկաթը՝ ծալող, դիւրամ եք և ամուր
է: Մենք մետաղ ցեղակիցներս շատ ենք
— անկարելի է համարել ոսկին և ար-
ծաթը մեր ամենից երեւելին ու նշա-
նաւորն են. բայց երկաթն ամենից
հարկաւորն է և ամեն տեղ պէ՛տք է
գալիս:

— Մենք էլ երկաթ ենք, մենք էլ—

բարձրից աղաղակեցին պարի մէջ խոր-
փուած մեխերը :

— Այո՛, դուք էլ եղբայրներս — ասաց
բանաղին : Ճշմարիտ է, շատ զեղեցիկ
է՛ք — միայն մի ձօղ և զլուխ ունիք —
բայց ձեր վզից ինչքա՛ն բռներ են կախ
անում : Իսկ մեր ամենից յարգելին մայր
անկողնական է, նա հանդատացնում է
յոյնածներին և աշխատաւորներին :
Դէ՛հ, մայրիկ, չէ՞ք պատմիլ արդեօք
մեր երկաթների կենցաղավարութիւնը :
Վահանը վախից փոքր մնաց, որ
վայր ընկնէր անկողնական վրայից : Ան-
կողնակալը նրա տակից դուրս եկաւ ու
հասկանալի կերպով ճոճուց :

— Օհ, իմ բրդիք — ճոճուց անկող-
նակալը — մեր երկաթեայ ցեղը այս աշ-
խարհից չի, մեր հայրենիքը այս տեղ,
հողի վրա չի. այլ հողի շատ խոր-
քում, լեռների մէջ : Ընկած էինք այն

տեղ երկար ժամանակ հարիւրաւոր, հա-
զարաւոր տարիներով, բնկած էինք ինչ-
պէս մի սինձոռնի քարեկոյտ, ինչպէս
հանք և մեր շարժը մշանջենական դի-
շեր էր, մշանջենական խաղաղութիւն :
Հազիւ հազիւ էր պատահում, որ կաթ-
կաթ էր մեզ վրա անձրեւի ջուրը, որ
խոխոջանքի ձայն լսէր, այն էլ չէինք ի-
մանում թէ, ինչ ձայն էր, որովհետեւ
խակոյն դուրս էր վազում :

Բայց մարդիկ փորելով մեզ էլ հա-
տն, հանեցին հանքը, ածուխի հետ
խառը միասին, յետոյ ածեցին մեծ հը-
նոցի մէջ, հանք և ածուխ — դարձեալ
հանք և ածուխ : Իսկ տակնուց կրակ
տուեցին ու փքսերով սկսեցին փշել ու
բորբոքել : Մենք կրակի մէջ չէինք ըն-
կել, այլ թեժ թեժժանքի մէջ : Հալվում
էր հանքը, ինչպէս շաքարը ճրագի վրա,
և թափվում էր ներքե փոսի մէջ : Իսկ

այնտեղ կողքից խաղովակ կար: Բայ
արին խողովակը, դուրս թողեցին եր-
կաթի հալուածքի տակի մնացած կեղ-
տը — կղկղանքը, և ի՞նչ մնաց տակին:
Մնաց մաքուր, ծանր մետաղ — երկաթը:
Մարդն էլ շատ անգամ արտաքին տես-
քից կեղտոտ ու ագեղ է երևում, իսկ
ներքուստ այնու ամենայնիւ ունենումէ
մաքուր մետաղ — բարի սիրտ: Ե՛հ, եր-
կաթ դարձանք թէ չէ, մեզանից կա-
րելի էր շինել ինչոր ուղենաս: Շինեցին
անկողնակալ, բանալի, մեխեր և ուրիշ
հարկւրաւոր տեսակ օգտակար բաներ:
Եւ եթէ մարդիկ կամենումեն իրենցից
մէկի ամուր առողջութիւնը կամ հաս-
տատ բնաւորութիւնը գոլել, ասումեն,
«օ, սա երկաթեայ բնաւորութիւն ու-
նի, դա երկաթեայ մարդ է»:

Հիմա՛ ով է ոնկիւնից անկող-
նակալին այնպէս փնջոցնելով ու փր-
ռնջոցնելով պատասխանում. . . Վա-
ռարանը, այո՛, ծերունի վառարանը:
— Իսկ ինձ, տիկինսէ՛ր, ինչո՞ւ է բմո-
ռացել. ասումէր նա: Թէեւ ձեր հարա-
դատ մօրաքոյրը չեմ, բայց և գոնէ, ան-
կարծիք, աղգական եմ: Դրսից նոյնպէս
բոլորովին երկաթ եմ: Միայն ներսս է
աղիւսից շնուած: Բայց աղիւսն էլ, ե-
թէ ճշմարիտը խօսենք, մի՞թէ հողից, ցե-
ղից չէ, ինչպէս դուք: Ինչպէս կար-
կանդակը խմորից, այնպէս էլ աղիւսն
աւազի ու կուռի խառնուրդից է շաղա-
խուած — թրճած: Բայց և ի՞նչպէս է
կարմրել, բոլորովին վարմիր դոյն ստա-
ցել: Հիմա գոյնս ու խնւով չեմ կարող
ջնջել: Ամեն օր այնքան կրակ եմ կուլ

տալիս, որ կարծես աղիտաշէն ներսս
 սկտք է այրուի, բայց դարձեալ ոչինչ
 չի քնում, և ավերին բան էլ չեմ գտում:
 Միայն այն է, որ միջակ կերպով տա-
 քանումեմ՝ ա խողովակից ծախ դարս
 թողնում: Բայց մարդիկ ինձ օրքան
 են սիրում, Տէնց, որ միտում են, բոլորն
 էլ ինձ մտա են գալիս տարանայաւ:
 Ասանց քմ տարս թեանք նրանց կեան-
 քը՝ կեանք չի: Տարս թիւնն իր կարգին ապաւ
 է վաւարանի մօտ: Եւ թողակի վրա
 դրած լուսցարանք: Բայց և առող-
 ջութեան համար հարկաւոր է, որ ի-
 րենց մարմինը մաքուր պահպանեն: Իսկ
 այդ փափուկ ծառայութիւնն ահա ես
 եմ ստիպը եղբօր, հետ կատարում: Ա-
 րովհետեւ մենք ինքներս էլ փափուկ
 սեւից ենք, թէև նայալէս կախի, բայց
 ամենամուրք, ապիւ կախի: Մ

Բայց զիտէք տրեւր, քոյրիկ, թէ
 մենք ի՞նչպէս երկուստ միմեան լոյս աշ-
 խար՝ ինկանք: հարցրեց տախորք:
 Մենց չըզիտեմ, առատութեանց
 լուսցարանք: Այնպէս եմ յիշում, ինչպէս
 այն րոպէին, նրբակաւ ես մըտեկոտանա-
 ցումն էր: Ես լմեմ էի ինչպէս մի գունդ
 կա: Յոնկարծ փառաբար ձեռքն առաւ
 ինձ ու մի կարս սեղանի վրա դրելով՝
 տոնելով կը շրեց, իսկ ձեռքերով մկնց
 հունցել տալով: Մտաւորումեմ, արդո՞ւ-
 վում, այնքան որ մինչև բայրովին կը
 լորուցի, միայն զդուժեմ, որ մեջս փոս
 է լնկնում, շրթունքներս կ'անում,
 իսկ նա, աւարակոյց յետոյ, դրեց նրա
 տարանի վրա: Ինձ նայեցի, և ինքս
 ինձ չըճանաչեցի: փոխանակ մի անպէտք
 և անճշտի ցիւտ դնտի, դարձայ մի գե-
 ղեցիկ լուսցարան: Նայումեմ, վարպե-
 տըն էի ստուց իր սեղանը, դարձնայ

սղմում ա հունցումէ մի գունա ցեխ:
 Հիմա ի՞նչ դուրս կգայ, մասձում եմ:
 ի՞նչ դուրս կգայ: Եւ ի՞նչ դուրս եկաւ:
 — Ե՛ս դուրս եկայ վա րերեց սա-
 փորը:
 — Բաւ չէ, էլ ուրիշ ո՞վ կար: Տէնց
 որ աեւայ քեզ, ախպէս ուրախացայ
 ախպէս ուրախացայ, որ ինչ ասեմ, կար-
 ծես սիրտս ինձ վկայեց, որ հարազատ
 եղբայրս պէտք է լինես: Հէնց վար-
 պեար շրջվելով, անգիտակցաբար, հրեց
 նստադանը թէ չէ, ես իսկոյն այն էր
 թռչումէի քեզ դիմաւորելու: — Եւ չը-
 թռա՛ր — ծիծաղեց սափորը: Նա քեզ
 թռչելու բռնեց. թէ չէ հօ կտար կը-
 տոր կլնէիր:
 — Ծիծաղէ՛, ծիծաղէ՛. ասաց լուա-
 ցարանը:
 — Զէ որ գու էլ ուրախութիւնիցդ քիչ
 մնաց, որ դուրս պրծնէիր վարպետի

ձեռքից, բայց լաւ էր, որ կանթիցդ
 բռնեց. « Ո՛ր, ո՛ր էք գնում, մարդիկ
 տեսնելու, թէ չէ ձեզ ցոյց տալու: Թե
 վա, սիրելէք, դեռ ես ախպարս ո՛րեւ
 չկայ, իսկ առանց ապակարոան, ձեզ
 ո՞վ ներս կընդունի: »

Մեզ երկուսիս միասին կսխեց կար-
 մըրաճ. աստարանի մէջ և վրեժս աղ-
 շաղ առեց: Տարութիւնից մենք ծակ-
 ծակուցինք, իսկ աղը մեզ ապակարո-
 նով պատեց:

Այն ժամանակ հանեց մեզ վառու-
 րանից: Դէ՛հ հիմա ման եկէք այս աշ-
 խարհւմ ինչքան կամենաք. միայն զգո՛յշ
 իրար հետ չըկուէ՛ք, իրար սպակա-
 բուր վեր չառք, հա՛մ ապակարոան
 առաջին բանն է:
 Իսկ մենք, բաժակի հետ միասին,
 ապակուց և ապակաբռնից ենք — ճայն
 առեց սեղանի վրայի ջրով լիւր շիշը:

Դասք մտորականց զբախց էր լուսնումս
խակ մենք ներսից. զբաժնաւոր էլ մենք
այնպէս պարզ ու նորը ենք. թող ա-
մեն մէկը պարզ տեսնի թէ ինչ է խը-
մում:

Այդպէս արեւմտեան գութն միայն ին-
չից է բնական ստորեր: Եւ ինչ որ
Նիշը բարձր ծիծաղեց. է՛հ, սի-
րելին, քիչ ապացիւր մի թէ ձեր ուզա-
կորդունք միայն չէնց աղից է: Այսպէ-
կարուան համար, սիրելին, երկու բան է
հորիստ ու կրակի մէջ հողել, մի սր և
իցէ տեսակ ինչ և հող: Չեն հողը կա-
է. ձեր աղը՝ պոփոքիստ կերակրներում
զործածում են: Երկուսը միասին ու-
նակորդուն են ազարձեր: Մեր չհողը
զայլախաղախառն առաջ է, այդ մեր ողը
ողողում են մոխիր և կապար: Արակի
մէջ իսկոյն նոյնպէս հալվում են, պարզ
քամում են — ողորկ ապակի են դառնում:

Կարծես տեսած կլնես թէ ինչպէս է
մեր տան տիրոջ որդի Ահա՛նը ծղա-
տալ ստորանից փաշիկներ թողնում:
այնպէս չէ տեսել ստորանի փաշիկներ,
ասաց զափսոյր: Եւ ինչ որ
Այս չէնց այդ է: Նոյնպէս և մեր
վարպետն ապակու գործարանում վեր
է տանում երկար երկաթ է խողովակը,
թաթախում է ռապակու քամում են
մէջ, սկսում է միս ծայրից փշել: Փը-
շում է, փշում, ապակու կաթիլն է
միս ծայրում ուղւում մեծանում է, իսկ
և իսկ փաշիկների պէս: Զմարիան ա-
ռեմ, շատ անախորժ բան է, երբոր փը-
շում, ունցնում են: Իսկ նա փշելով դեռ
պարտում էլ է զլիք շրջ կողմով, և
զուակամայ ձգվում են, երկարում ինչպէս
որ պէտք է շրջին: Այն ժամանակ դնում
է քեզ քարեայ տաք սալի վրա, (տաք,
զմարիան ու պարտիկ) և շրջակայ-

նում, զանախ / բողաղիդ, որ խողովակ
բացուի: Գնա՜ւ, / վրդս չաղիս մասս Գն

Յ), կարծես թէ մի բեռն են վեր-
ցնում՝ վերցի: Յետոյ ձողով տալակու
քամուս՝ քից կաթիլներ է վեր առ-
նում և շփոտն է շինում, վերջապէս
դեղեցկութեան համար է արդէն, որ
ուրիշիդ չարս կողմով և վզիդ՝ տալա-
կեան քառամանեակ է փաթաթում...
ԳՔ Բա՛ն է՝ զննդաց շրշ մաս կան-
գնած բաժակը:

Դու ի՞նչն ես վրան բարկացաւ
շիշը... Բու, եղբայր, կէս շիշ ես և ա-
ւելի ոչնչ. շիշը կէս են արել բաժակ
շինել: Այսպէս ուրեմն, ողորմած պա-
րոններ, մենք ապահեայ հասարակու-
թիւններա թէ և թոյլ ու փութը ենք,
ձեռք դիպցնէք անդգուշաբար կամ
(Ատուած հեռու աանի) վեր գցէք
ձեռքներիցդ՝ կտոր կտոր կլինենք. բայց

և մենք զգայուն ու ձայն առող ենք—
հենց մատ խիէք թէ չէ՝ ձայն կտանք
— կը զննդանք:

Աջ ու ձախ կողմերից, վերելից, ներ-
քելից, ամեն տեղերից յանկարծ այն-
պիսի խշխշոցի ձայներ լսուեցին, որ
կարծես թէ անտառի մէջ հազար տե-
րւներ միասին միանգամից սկսեցին
շարժուել. Վահանը քամու հոսանք ըզ-
գաց: Այլ քեզ բան այդ էլ պատ-
տառներն են պատերի վրայից զարթ-
նել, շարժուել ու խօսում:

— Ձեզանից ամեն միւր, որարոններ,
արդարեւ անցրել է իր կեանքը— խշխշ-
ոցին պատատները. — սակայն բոլորդ
էլ—ինչքան որ դուք կար— ինիք դուք
թէ փայտից, թէ երկաթից, թէ կաւից,
թէ ապակուց— դուք բոլորդ էլ ապրու-
մէք ձեր առաջին կեանքը, իսկ երկրորդ
կեանք չունէք և չէք էլ տեսնելու:

Իսկ դուք երկրորդ կեանք էք ապրում, ինչ է՝ ձայնեց շիշը:

— Բառ ինչպէս ես գիտում պատասխանեցին պատասխանները: — Մեր առաջին կեանքը եղել է ցնցոտիական. երկրորդը՝ թղթի կեանք: Քանի՛ քանի՛ տարիներ մեզ մարդիկը շորերի և ըսպիսակեղէնի տեղ գործածեցին, մինչև որ մենք մաշուեցինք, քրքուեցինք, ցնցոտի եղանք: Մենք կարծում էինք թէ այստեղ մեր վերջն է: Բայց չէ: Մեզ փրկեցին մեր նոր կնքահայրերը՝ ջրարանները, որ շրշերով, բանկաներով վերադնեցին մեզ, հաւաքեցին ամենատեսակ տներից, աղբանոցներից ու կեղտոտ փաւերից, և կազմելով ցնցոտիների ամբողջ մի բեռը չու, քշեցին ուղիղ դէպի թղթի դործարանը:

— Հիանալի ընկերութիւն՝ զգուշելով առաջ շիշը՝ բայց ձեր մի բեռը կեղ-

տառութեան համար երկու բեռը առաջին Հէր բուականանալ:

— Ե՛հ, գնացէք հա, դուք էլ կարծումէք թէ ձեր սենեակի սապոնոյն ու ճրագուի այրուածքովը շատ բան կըշինէք. առաջին պատասխանները: Մեզ, սիրելիդ իմ՝ երեք պղինձ եռած ջրով և երեք մոխրաջրով կփեցին, մեզ գզոցով այնքան գզգզեցին, որ խաշիլ շինեցին. հապար գոռա՛ դու, օգնութիւն օգնութիւն՝ ո՛վ է լսողը, իսկ մեր կողքի միւս տաշտում մեզ թարմ ջրով այնպէս լուացին, որ կեղտերը բոլորը գնացին, դորձանք այնպիսի մի մաքուր և ախարժեղի խաշիլ, որ չէից նոյն բուպէին կուղէիր ուտել: Միայն մեր մաքրութեանը մարդիկ դորձեալ չէին հաւատում. մեր առաջուայ կեղտոտութեան հոսն անգամ մեզանում չմնաց, մեզ դէռ մի անոյշ հոս էլ տուին:

— Ո՛վ գիտե՛, երեւի վարդաճրով լուս-
ցած կլինին հա՛ւասաց շերը:

— Ինչպէս չէ. բղբաւորով իմ սիրե-
լի: Դա արդարեւ անուշահոտութիւն չի
բուրում. նրա հոտից իսկոյն կրփռշտա-
ռ կը հաղաս. բայց մաքրում, սպիտա-
կացնումէ ինչպէս ձիւն:

— Իսկ յետոյ ի՞նչ եղաւ:

— Է՛հ, յետոյ եղածը սէնչ, դբո-
սանք էր: Մենք լուսցուելուց ու սպի-
տակելուց յետոյ, շփոթ դարձած՝ խո-
ղովակից հոեցինք թափեցինք երկա-
բելու ցանցի վրա: Իսկ անհետուր ցան-
ցը իրեն համար յառաջ ու յառաջ կը
գնում և այս ու այն կողմի վրա երե-
րում: Զուրն էլ շփոթից բաժանուելով՝
անցնումէր ցանցի միջից և տեղը մնո-
ւէր միայն թանձր թղթեայ զանգուա-
ծը: Այստեղ մեզ պատահումէր երկու
զլաններ: Զանգուածն անցնումէ գլան-

ների միջով և դուրս գալու՝ էլ նա ոչ
թէ զանգուած է, այլ իսկական թանձր
թուղթ. միայն պէս մի փոքր թաց է:
Եւ միշտ յառաջ է գնում շարունակ
փափուկ թաղերների վայրով: Նրան
դարձեալ պատահումն այստեղ ոչ թէ
սառը, այլ երկու տարբերաներ: Անց-
նումէ նա կրկին նրանց միջից և դուրս
է գալիս այնտեղից բոլորովին չորա-
ցած: Առակը շուտ է պատմվում, բայց
գործն աւելի շուտ է կատարվում: Մի
փոքր առաջ շփոթ էինք—բճը, մէկ էլ
տեսար, յանկարծ թուղթ դարձանք:

— Դուք, պարոն պատաստներ, հա-
տարակ թուղթ չէ՛ք, ապաց շերը, այլ
նաշխուն. տեղներդ՝ մոխրապոյն, վրան
ծաղիկ ու տերեւ, դարձեալ ծաղիկ ու
տերեւ:

— Այդ արդէն պատահումի գործա-
րանում ներկեցին—պատահումն տուին

պատատուները: Առաջ վրձնուի մոխրագոյն ներկ քսեցին տեղի համար, յետոյ վերցրին ծաղիկներ փորագրուած փայտեայ՝ կաղապարը, թաթախեցին վարդագոյն ներկի մէջ, սեղմեցին թղթի վրտ, դուրս եկան ծաղիկներ:— Վերցրին մի ուրիշ—տերեւներ փորագրած—կաղապար, թաթախեցին կանաչ ներկի մէջ, կրրկին սեղմեցին՝ դուրս եկան տերեւներ. նախը թէեւ հասարակ, բայց սիրունիկ է. այնպէս չէ. թէեւ իսկոյն աչքի ընկնող մի երեւելի բան չենք, բայց այնուամենայնիւ մենք սենեակին մի առանձին ուրախութիւն ու վայելչութիւն ենք պատճառում. օգուտ բերում ենք, իսկ ինքներս՝ ոչինչ—հու հու:

—Կէս ժամ է ինչ, լսումենք, որ դուք հու հու էք—լսուեց գրականից մի ծաղրալի ձայն, և Վահանը իսկոյն իմացաւ, որ խօսողը իր սիրելի գիրքն

էր, որ կային այնքան լացացնող ու ծիծաղացնող պատմութիւններ: Մենք գրքոյկներս էլ, նոյնպէս թղթից ենք, նոյնպէս նաշխտւն, բայց ի՞նչ նաշխերով:

—Հիանալի՛ նաշխեր—ասացին պատատուները—սե ծուռը մուռը գծեր, գրեր են ասում, ինչ են ասում. . .

—Իսկ այդ գրերից գիտէք ի՞նչ է կազմվում՝ բառեր, իսկ բառերից՝ ամբողջ պատմութիւններ, որ իմանաս ականջներդ կըկախես: Մենք էլ ուրիշ կեանք են վարում: Մեր առաջին—ցընցոտիական—կեանքը եղել է միայն մարմնի համար—հագցրել են, տաքացրել են, իսկ հիմիկուայ թղթէ կեանքը՝ հոգու համար է—մենք այժմ միայն ենք վարթեցնում և սրտեր ենք զուարճացնում:

—Բայց որտեղ և ո՞վ է ձեզ այդպէս ուրել:

— Բայց ո՞վ գրաւարները: Ժողովեցին արձա՛ն աւաւեր, կողմեցին բռուեր, մութ քսեցին և ապրաւապէցին թղթի վրա:

— Բայց ո՞վ է այդ պատմութիւնները հնարել. էլի նրա՞նք գրաւարները: — Չէ, այդ նրանց խելքի բանը չէ, դրա համար ուրիշ մարդիկ կան: — Տեղեկանա՛կներ: — Հեղինակը ամեն բան տեսնում է. ամենը լսում է, իսկ յետոյ նկարագրում: Չեղ բոլորիդ էլ, պարծններ, ինչքան որ չըկա՞ր այստեղ կնկարագրի Տեղեկանակը: Իսկ գրաւարը ձեզ կդարձնի բռուերի և կարաւապի գրքի մէջ: Հը՛, զգո՛յշ կացէ՛ք, յիմար բաներ չըխօսէ՛ք հա՛:

— Այ քեզ բան, յիմար բան էլ չխօսենք գոռոռացին ամեն կողմերէց: — Կարծես թէ մենք ոչինչ նշանակաւ թիւն

շուններ: Կարծես, քիչ ցաւեր ու վրէտեր ենք քաշել ինչո՞ւ համար, այդ ինչո՞ւ... Եւ ամեն կողմից մի այնպիսի գոռոռոց, զալմաղալ հանեցին, որ մարդու ականջ կը քառանար:

VI.

Մինչ այս, մինչ այն, սկսեց լուսանալ, սենեակում, վարագոյրի տակից, փայլեց արեգակի առաջին ճառագայթը: Վանդակի մէջ, լուսամուտի վերելք, կսխած էր Վահանի դեղձանիկը: Նա յանկարծ իրեն թափա՛հարեց, սկսեց երգել—երգումէր այնպէս ուրախ ու բարձր ձայնով, որ սենեակի բոլոր աղմուկները մի անգամից լուռեցին:

Ի՞նչ էր նա երգում: Այ թէ ինչ:

— Ի զուր մի՛ք աղմկիլ եղածն արդէն անցել է. անցածն էլ մոռացուել:

Արեգակը ծագեց, տաքացրեց հողի ու մարմին, զուարճացէք, թարմ օդ ծծէք, դործի կացէք ու փառք սուէք Աստրծուն:

Վարագոյրի ետեր քնած էր Վահանի դայեակը: Դեղձանիկի երգից նա էլ զարթնեց—նայեց Վահանին:

—Է՛ս պարոնիկս, մեր երգիչը քեզ էլ է զարթեցրել:—Ա՛յս, տառի, տառի—բացականչեց երեխան.—դու չե՞ս լսում, թէ ինչ է երգում:

—Ի՞նչ է երգում. Աստուած կոկորդ է տուել, նա էլ բզաւումէ: Իսկ դու, աղանձակս, ինչո՞ւ է աչքերդ աղդալեւ փակում. չլինի՞ վրա երազ ես տեսել:

—Եւ այն էլ ի՞նչ երազ. բայց գուցէ երազ էլ չէ... Ամբողջ սննեակն այստեղ խօսումէր...

—Այսինքն ինչպէս թէ սննեակը խօսումէր. չեմ հասկանում, ինչ ես տեսում:

—Այ ես քեզ տեսմ, լսիր. և նա ըսկըսեց պատմել: Դայեակը լսումէր ու դուխը պատում:

Կարծեմ, դուք էլ, իմ սիրելի բարեկամներ, դիտներդ շարժումէք ու չէք հաւատում, որ սննեակը կարողանայ խօսել:

Բաց արէք աչքներդ, բաց արէք աւանջներդ, նայեցէք ձեր չորս կողմը և շաղկուիթեամբ լսեցէք—ոչ միայն սննեակը—նոյն իսկ ամբողջ աշխարհը ձեր չորս կողմը պարզ խօսումէ:

104.

170628X

17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0383522

2589